

Wyrok z 11 maja 2005 r., [K 18/04](#)
CZŁONKOSTWO POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ
(TRAKTAT AKCESYJNY)

Rodzaj postępowania: kontrola abstrakcyjna Inicjatorzy: grupy posłów	Skład orzekający: pełny skład	Zdania odrębne: 0
---	---	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Traktat dotyczący przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, w związku z niektórymi postanowieniami Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej i Traktatu o Unii Europejskiej	Liczne przepisy Konstytucji wskazane przez wnioskodawców

16 kwietnia 2003 r. podpisano w Atenach Traktat dotyczący przystąpienia dziesięciu państw, w tym Polski, do Unii Europejskiej (dalej: Traktat akcesyjny). Jego stronami jest 25 państw: 15 dotychczasowych członków UE oraz państwa przystępujące do Unii.

W dniach 7 i 8 czerwca 2003 r. przeprowadzono w Polsce referendum, w którym Naród został zapytany – w trybie art. 90 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – o zgodę na ratyfikację Traktatu akcesyjnego. Za ratyfikacją opowiedziała się większość głosujących (77,45%). Zgodnie z wynikiem referendum Prezydent RP dokonał ratyfikacji Traktatu, który, wraz z dokumentami towarzyszącymi, został ogłoszony w Dzienniku Ustaw nr 90, datowanym 30 kwietnia 2004 r. Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej.

Do Traktatu akcesyjnego dołączony jest, stanowiący jego integralną część, „Akt dotyczący warunków przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej oraz dostosowań w traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej”. Podobny charakter ma „Akt Końcowy”.

Na mocy Traktatu akcesyjnego Polska zobowiązała się przejąć całość prawa Unii Europejskiej, w tym tzw. traktaty założycielskie – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (TWE) i Traktat o Unii Europejskiej (TUE). Pojęcie Unii Europejskiej obejmuje trzy jej „filary”: I – europejskie Wspólnoty, czyli Wspólnotę Europejską (d. Europejska Wspólnota Gospodarcza) oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej; II – wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa; III – współpracę policyjną i sądową w sprawach karnych. Charakter organizacji międzynarodowych mają (na razie) tylko Wspólnoty w ramach I filaru; filary II i III stanowią płaszczyznę współpracy między państwami członkowskimi. W związku z tym pojęcie „prawo UE” obejmuje z jednej strony prawo wspólnotowe, czyli prawo I filaru, a z drugiej strony – przepisy związane z funkcjonowaniem dwóch pozostałych filarów. Na prawo wspólnotowe składa się cały „wspólnotowy zasób prawny” (*acquis communautaire*), obejmujący zarówno przepisy traktatów (tzw. pierwotne prawo wspólnotowe – pochodzące bezpośrednio od państw członkowskich), przepisy wydawane przez organy Wspólnot (zwane pochodnym

lub wtórnym prawem wspólnotowym), jak również dorobek orzecznicy Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (ETS, z siedzibą w Luksemburgu) oraz Sądu Pierwszej Instancji.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w niniejszej sprawie nie jest wprawdzie pierwszą wypowiedzią Trybunału dotyczącą relacji prawa polskiego i prawa UE, ujmuje jednak problem tych relacji, a w szczególności relacji między polską Konstytucją a treścią Traktatu akcesyjnego i traktatów założycielskich, w sposób dotychczas najszerszy i najbardziej zasadniczy. Problemów konstytucyjności procedury akcesyjnej dotyczył wyrok TK z 27 maja 2003 r., [K 11/03](#). Wśród wyroków Trybunału dotyczących relacji między prawem krajowym a prawem UE na uwagę zasługują zwłaszcza wyroki w sprawach: [K 33/03](#) (spór o biokomponenty w paliwach), [K 15/04](#) (udział cudzoziemców w wyborach do Parlamentu Europejskiego), [K 24/04](#) (nierówność kompetencji komisji Sejmu i Senatu w pracach nad projektami aktów prawnych UE) i [P 1/05](#) (stosowanie europejskiego nakazu aresztowania do obywateli polskich). Wszystkim wspomnianym wyrokom poświęcone są odrębne omówienia.

Inicjatorzy postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w niniejszej sprawie – trzy grupy posłów na Sejm RP przeciwnych członkostwu Polski w UE na warunkach wynikających z Traktatu akcesyjnego – zarzucili niezgodność akcesji w tym kształcie z Konstytucją RP, między innymi z konstytucyjnymi zasadami suwerenności Narodu i nadrzędności Konstytucji w porządku prawnym Rzeczypospolitej. Kwestionując w całości owe warunki akcesji, stanowiące nierozzerwalną całość, wnioskodawcy skupili swą krytykę na przytoczonych niżej postanowieniach traktatowych.

- Art. 1 ust. 1 Traktatu akcesyjnego, w myśl którego dziesięć nowych państw członkowskich UE, w tym Polska, staje się „stronami Traktatów stanowiących podstawę Unii, zmienionych i uzupełnionych”.
- Art. 1 ust. 3 Traktatu akcesyjnego: „Postanowienia dotyczące praw i obowiązków Państw Członkowskich oraz uprawnień i właściwości instytucji unijnych określone w traktatach, o których mowa w ustępie 1, mają zastosowanie do niniejszego Traktatu.”
- Art. 2 Aktu dotyczącego warunków przystąpienia, ustanawiający związanie nowych państw członkowskich postanowieniami traktatów założycielskich i aktów przyjętych przez instytucje Wspólnot i Europejski Bank Centralny przed dniem przystąpienia.
- Art. 8 TWE, ustanawiający Europejski System Banków Centralnych (ESBC) oraz Europejski Bank Centralny (EBC), które działają w granicach uprawnień przyznanych im tym Traktatem oraz Statutem ESBC i EBC.
- Art. 12 TWE: „W zakresie zastosowania niniejszego Traktatu i bez uszczerbku dla postanowień szczególnych, które on przewiduje, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową. Rada, stanowiąc zgodnie z procedurą określoną w artykule 251, może przyjąć wszelkie przepisy w celu zakazania takiej dyskryminacji.”

- Art. 13 ust. 1 TWE: „Bez uszczerbku dla innych postanowień niniejszego Traktatu i w granicach kompetencji, które Traktat powierza Wspólnocie, Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.” W ustępie 2 tego artykułu zawarte są uzupełniające postanowienia proceduralne.
- Art. 19 ust. 1 TWE: „Każdy obywatel Unii mający miejsce zamieszkania w Państwie Członkowskim, którego nie jest obywatelem, ma prawo głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych w Państwie Członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania, na takich samych zasadach jak obywatele tego Państwa. Prawo to jest wykonywane z zastrzeżeniem szczegółowych warunków ustalonych przez Radę stanowiącą jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim; warunki te mogą przewidywać odstępstwa, jeśli uzasadniają to specyficzne problemy Państwa Członkowskiego.”
- Art. 33 TWE, określający cele i sposoby realizacji wspólnej polityki rolnej w ramach Wspólnoty.
- Art. 105 TWE, określający cele i zadania Europejskiego Systemu Banków Centralnych oraz upoważniający Radę UE do powierzenia Europejskiemu Bankowi Centralnemu specyficznych zadań w zakresie nadzoru ostrożnościowego nad niektórymi instytucjami finansowymi.
- Art. 190 TWE, dotyczący wyborów do Parlamentu Europejskiego (PE) i jego składu. Według ustępu 1 do PE wybierani są przedstawiciele narodów państw należących do Wspólnoty, w wyborach powszechnych i bezpośrednich. W ustępie 2, w brzmieniu wprowadzonym przez Traktat akcesyjny, określona jest liczba posłów wybieranych w poszczególnych państwach; Polska ma ich 54, tj. tyle samo co Hiszpania (więcej mają państwa liczniejsze pod względem ludnościowym: Niemcy – 99 oraz Francja i Zjednoczone Królestwo – po 78). W myśl ustępu 3 członkowie PE są wybierani na okres pięciu lat. Ustępy 4 i 5 mają brzmienie: „4. Parlament Europejski opracowuje projekt mający na celu umożliwienie przeprowadzenia powszechnych wyborów bezpośrednich zgodnie z jednolitą procedurą we wszystkich Państwach Członkowskich lub zgodnie z zasadami wspólnymi dla wszystkich Państw Członkowskich. Rada, stanowiąc jednomyślnie po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego udzielonej większością głosów jego członków, ustanawia właściwe przepisy, których przyjęcie zaleca Państwom Członkowskim, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. 5. Parlament Europejski, po zasięgnięciu opinii Komisji i za zgodą Rady stanowiącej

większością kwalifikowaną, określa status i ogólne warunki pełnienia funkcji przez jego członków. Wszelkie przepisy lub warunki dotyczące opodatkowania obecnych lub byłych członków wymagają jednomyślności Rady.”

- Art. 191 TWE: „Partie polityczne na poziomie europejskim są ważnym czynnikiem integracji w ramach Unii. Przyczyniają się one do kształtowania świadomości europejskiej i wyrażania woli politycznej obywateli Unii.”
- Art. 202 TWE: „Aby zapewnić wykonanie celów określonych w niniejszym Traktacie Rada, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu:
 - zapewnia koordynację ogólnych polityk gospodarczych Państw Członkowskich;
 - ma prawo podejmowania decyzji;
 - przyznaje Komisji w aktach przez siebie przyjmowanych uprawnienia do wykonywania norm, które Rada ustanawia. Rada może uzależnić wykonywanie tych uprawnień od pewnych warunków. Może również, w szczególnych przypadkach, zastrzec dla siebie prawo bezpośredniego wykonywania uprawnień wykonawczych. Warunki, o których mowa wyżej, powinny być zgodne z zasadami i normami, które Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego, wcześniej ustanowi.”
- Art. 203 TWE: „W skład Rady wchodzi jeden przedstawiciel szczebla ministerialnego każdego Państwa Członkowskiego, upoważniony do zaciągania zobowiązań w imieniu rządu tego Państwa Członkowskiego. Prezydencję sprawuje kolejno przez okres sześciu miesięcy każde Państwo Członkowskie reprezentowane w Radzie, według porządku ustalonego przez Radę stanowiącą jednomyślnie.”
- Art. 234 TWE: „Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania w trybie prejudycjalnym: a) o wykładni niniejszego Traktatu; b) o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje Wspólnoty i EBC; c) o wykładni statutów organów utworzonych aktem Rady, gdy te statuty to przewidują. W przypadku gdy pytanie z tym związane jest podniesione przed sądem jednego z Państw Członkowskich, sąd ten może, jeśli uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania. W przypadku gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.”
- Art. 249 TWE: „W celu wykonania swych zadań oraz na warunkach przewidzianych w niniejszym Traktacie, Parlament Europejski wspólnie z Radą, Rada i Komisja uchwalają rozporządzenia i dyrektywy, podejmują decyzje, wydają zalecenia i opinie. Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we

wszystkich Państwach Członkowskich. Dyrektywa wiąże każde Państwo Członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Decyzja wiąże w całości adresatów, do których jest kierowana. Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.”

- Art. 308 TWE: „Jeżeli działanie Wspólnoty okaże się niezbędne do osiągnięcia, w ramach funkcjonowania wspólnego rynku, jednego z celów Wspólnoty, a niniejszy Traktat nie przewidział kompetencji do działania wymaganego w tym celu, Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, podejmuje właściwe działania.”
- Art. 6 ust. 2 TUE: „Unia szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku, oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla Państw Członkowskich, jako zasady ogólne prawa wspólnotowego.”
- Art. 17 Karty Praw Podstawowych, przyjętej 7 grudnia 2000 r. przez Radę Europejską w czasie szczytu w Nicei: „1. Każdy ma prawo do posiadania mienia nabytego zgodnie z prawem, jego używania, dysponowania nim i zapisania go w testamencie. Nikt nie może być pozbawiony swej własności, chyba że w interesie publicznym i w przypadkach oraz na warunkach przewidzianych w ustawie, za należyty odszkodowaniem za jej utratę wypłaconym we właściwym czasie. Używanie mienia może być regulowane, w stopniu koniecznym ze względu na interes ogólny, przez ustawę. 2. Własność intelektualna jest chroniona.”

Na poparcie zarzutu niezgodności warunków akcesji z Konstytucją RP wnioskodawcy powoływali się na preambułę Konstytucji – zwłaszcza w części mówiącej o „suwerennym i demokratycznym stanowieniu o losie Ojczyzny” przez Naród i o niepodległości Polski – oraz na szereg jej artykułów, których pełne brzmienie przytaczamy na końcu omówienia.

Układ sentencji odpowiada konfiguracji zaskarżonych postanowień i przypisywanych im we wnioskach wzorców kontroli konstytucyjnej. Ilekroć Trybunał używa formuły „nie jest niezgodny”, daje wyraz ocenie, że wskazany przez wnioskodawcę przepis Konstytucji nie może być adekwatnym wzorcem kontroli zaskarżonego postanowienia traktatowego z powodu braku istotnych związków treściowych między nimi.

ROZSTRZYGNIĘCIE

1. Traktat akcesyjny podpisany w Atenach 16 kwietnia 2003 r. jest zgodny z preambułą, art. 8 ust. 1, art. 21 ust. 1, art. 38, art. 83, art. 87, art. 90 ust. 1 i art. 91 ust. 3 Konstytucji oraz **nie jest niezgodny** z art. 1, art. 2, art. 4, art. 5, art. 6, art. 10, art. 13, art. 18, art. 23, art. 25 ust. 4, art. 31, art. 62 ust. 1, art. 79 ust. 1, art. 95, art. 101 ust. 1, art. 178 ust. 1, art. 188 pkt 1, art. 193, art. 227 ust. 1 i art. 235 Konstytucji.

2. Akt dotyczący warunków przystąpienia oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej, będący integralną częścią Traktatu akcesyjnego, jest zgodny z preambułą, art. 8 ust. 1, art. 21 ust. 1, art. 38, art. 83, art. 87 i art. 91 ust. 3 Konstytucji oraz **nie jest niezgodny** z art. 1, art. 2, art. 4, art. 5, art. 6, art. 10, art. 13, art. 18, art. 23, art. 25 ust. 4, art. 31, art. 62 ust. 1, art. 79 ust. 1, art. 95, art. 101 ust. 1, art. 178 ust. 1, art. 188 pkt 1, art. 193, art. 227 ust. 1 i art. 235 Konstytucji.

3. Akt Końcowy, będący integralną częścią Traktatu akcesyjnego, **nie jest niezgodny** z preambułą, art. 1, art. 2, art. 4, art. 5 art. 6, art. 8 ust. 1, art. 10, art. 13, art. 18, art. 21 ust. 1, art. 23, art. 25 ust. 4, art. 31, art. 38, art. 62 ust. 1, art. 79 ust. 1, art. 83, art. 87, art. 91 ust. 3, art. 95, art. 101 ust. 1, art. 178 ust. 1, art. 188 pkt 1, art. 193, art. 227 ust. 1 i art. 235 Konstytucji.

4. Art. 1 ust. 1 i 3 Traktatu akcesyjnego jest zgodny z preambułą, art. 8 ust. 1 i art. 91 ust. 3 Konstytucji oraz **nie jest niezgodny** z art. 188 i art. 235 Konstytucji.

5. Art. 2 Aktu, o którym mowa w punkcie 2, jest zgodny z preambułą, art. 8 ust. 1 i art. 91 ust. 3 Konstytucji oraz **nie jest niezgodny** z art. 188 i art. 235 Konstytucji.

6. Traktat akcesyjny w związku z art. 8 i art. 105 TWE **nie jest niezgodny** z art. 227 ust. 1 Konstytucji.

7. Traktat akcesyjny w związku z art. 12 TWE **nie jest niezgodny** z art. 6 Konstytucji.

8. Traktat akcesyjny w związku z art. 13 TWE **nie jest niezgodny** z art. 6 i art. 18 Konstytucji.

9. Traktat akcesyjny w związku z art. 19 ust. 1 TWE **nie jest niezgodny** z art. 1 i art. 62 ust. 1 Konstytucji.

10. Traktat akcesyjny w związku z art. 33 TWE **nie jest niezgodny** z art. 23 Konstytucji.

11. Traktat akcesyjny w związku z art. 190 TWE **nie jest niezgodny** z art. 2 i art. 101 ust. 1 Konstytucji.

12. Traktat akcesyjny w związku z art. 191 TWE **nie jest niezgodny** z art. 13 Konstytucji.

13. Traktat akcesyjny w związku z art. 202 i art. 203 TWE **nie jest niezgodny** z art. 4, art. 5 i art. 10 Konstytucji.

14. Traktat akcesyjny w związku z art. 234 TWE w części nakładającej na sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, obowiązek wniesienia pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości, **nie jest niezgodny** z art. 8 ust. 1, art. 174, art. 178 ust. 1, art. 188 w związku z art. 190 ust. 1, art. 193 i art. 195 ust. 1 Konstytucji.

15. Traktat akcesyjny w związku z art. 249 TWE **nie jest niezgodny** z art. 31 ust. 3, art. 83 i art. 87 ust. 1 Konstytucji.

16. Traktat akcesyjny w związku z art. 308 TWE **nie jest niezgodny** z art. 79 ust. 1 i art. 95 ust. 1 Konstytucji.

17. Traktat akcesyjny w związku z art. 6 ust. 2 TUE **nie jest niezgodny** z art. 21 ust. 1 i art. 38 Konstytucji.

Trybunał postanowił, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, umorzyć postępowanie – ze względu na niedopuszczalność orzekania – w zakresie dotyczącym badania zgodności:

a) Traktatu akcesyjnego oraz Aktów wymienionych w punktach 2 i 3 sentencji z Konstytucją w całości;

b) Traktatu akcesyjnego oraz aktu wymienionego w punkcie 2 z art. 55 ust. 1 Konstytucji;

c) art. 17 Karty Praw Podstawowych UE z art. 21 ust. 1 Konstytucji.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nie podważyło nadrzędności Konstytucji w stosunku do całego porządku prawnego w obszarze suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej. Normy Konstytucji, jako aktu nadrzędnego i stanowiącego wyraz suwerennej woli Narodu, nie utraciłyby mocy obowiązującej ani nie uległyby zmianie przez sam fakt powstania nieusuwalnej sprzeczności z określonymi przepisami wspólnotowymi. Gdyby doszło do takiej sprzeczności, podjęcie decyzji o sposobie jej rozwiązania, w tym rozważenie celowości zmiany samej Konstytucji, należałoby do suwerennego ustrojodawcy polskiego.
2. Proces integracji europejskiej, związany z przekazywaniem kompetencji w niektórych sprawach organom wspólnotowym (unijnym), ma oparcie w Konstytucji. Mechanizm przystąpienia Rzeczypospolitej do Unii Europejskiej znajduje wyraźną podstawę prawną w regulacjach konstytucyjnych, a jego ważność i skuteczność uzależniona jest od spełnienia konstytucyjnych elementów procedury integracyjnej, w tym procedury przekazywania kompetencji.
3. Właściwość Trybunału Konstytucyjnego do orzekania w sprawach zgodności umów międzynarodowych z Konstytucją (art. 188 pkt 1 Konstytucji) nie jest uzależniona od trybu wyrażania zgody na ratyfikację umowy; dotyczy ona zarówno umów ratyfikowanych za zgodą wyrażoną w ustawie, jak i tych, które zostały ratyfikowane na zgodą udzieloną w referendum ogólnonarodowym (art. 90 ust. 3 Konstytucji).
4. W ramach badania konstytucyjności Traktatu akcesyjnego jako ratyfikowanej umowy międzynarodowej, w tym Aktu o warunkach przystąpienia (stanowiącego integralny składnik Traktatu akcesyjnego), dopuszczalne jest także badanie traktatów konstytuujących i modyfikujących Wspólnoty i Unię Europejską, ale tylko w zakresie nieodłącznie związanym ze stosowaniem Traktatu akcesyjnego.
5. Ustawy upoważniające do ratyfikacji umowy międzynarodowej są uchwalane przy zachowaniu stosownych wymagań proceduralnych obowiązujących przy podejmowaniu decyzji przez Sejm i Senat. Wymagania te w zakresie objętym regulacją zawartą w art. 90 ust. 1 i 2 Konstytucji, odnoszącym się do umów międzynarodowych dotyczących przekazania kompetencji organów polskiej władzy publicznej na rzecz organizacji międzynarodowej lub organu międzynarodowego, są znacznie podwyższone w stosunku do ratyfikacji, o której mowa w art. 89 Konstytucji. Sejm i Senat funkcjonują w tym obszarze jako organy reprezentujące Naród-suwerena, zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 4 ust. 2 Konstytucji. Odwołanie się do suwerennej decyzji Narodu ma charakter jeszcze bardziej inten-

sywny i bezpośredni wówczas, gdy zgoda na ratyfikowanie umowy międzynarodowej dotyczącej przekazania niektórych kompetencji zostaje wyrażona nie w trybie ustawy (art. 89 ust. 1 w związku z art. 90 ust. 2 Konstytucji), lecz w trybie referendum ogólnokrajowego (art. 90 ust. 3).

6. Nie jest dostatecznie uzasadnione twierdzenie, że Wspólnoty i Unia Europejska to „organizacje ponadnarodowe” – kategoria, której nie przewiduje Konstytucja RP, w której przepisach jest mowa o „organizacji międzynarodowej”. Traktat akcesyjny został zawarty między dotychczasowymi państwami członkowskimi Wspólnot i Unii Europejskiej a państwami kandydującymi, w tym Polską. Odpowiada on cechom umowy międzynarodowej w rozumieniu art. 90 ust. 1 Konstytucji. Państwa członkowskie pozostają suwerennymi podmiotami – stronami traktatów założycielskich Wspólnot i Unii Europejskiej. One też samodzielnie i zgodnie ze swymi konstytucjami ratyfikują zawierane traktaty i posiadają prawo ich wypowiedzenia w trybie i na warunkach uregulowanych w Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 23 maja 1969 r. Ani Traktat akcesyjny i akty stanowiące jego integralną część, ani traktaty konstytuujące Wspólnoty i Unię Europejską, ani przepisy pochodnego prawa wspólnotowego nie posługują się pojęciem „organizacji ponadnarodowej”.
7. Konstytucja w art. 90 ust. 1 upoważnia do przekazania kompetencji organów państwowych jedynie „w niektórych sprawach”. Wynika stąd zakaz przekazania ogółu kompetencji organu władzy państwowej lub kompetencji co do istoty spraw określających jego gestię, jak też kompetencji dotyczących całości spraw w danej dziedzinie.
8. Ani art. 90 ust. 1, ani też art. 91 ust. 3 Konstytucji nie upoważniają do przekazania organizacji międzynarodowej kompetencji do stanowienia aktów prawnych lub podejmowania decyzji, które byłyby sprzeczne z Konstytucją, będącą „najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej” (art. 8 ust. 1). Nie upoważniają one także do przekazania kompetencji w zakresie, który oznaczałby, iż Rzeczpospolita Polska nie może funkcjonować jako państwo suwerenne i demokratyczne.
9. Ocena konstytucyjności przekazania niektórych kompetencji z punktu widzenia aksjologii Konstytucji RP powinna uwzględniać to, że w preambule Konstytucji, akcentując znaczenie odzyskanej przez Polskę możliwości suwerennego i demokratycznego stanowienia o swoim losie, ustrojodawca jednocześnie deklaruje potrzebę „współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej”, przestrzegania obowiązku „solidarności z innymi” oraz uniwersalnych wartości, takich jak prawda i sprawiedliwość. Powinność ta odnosi się nie tylko do stosunków wewnętrznych, ale również zewnętrznych.
10. Unormowaniu zawartemu w art. 8 ust. 1 Konstytucji, w myśl którego jest ona „najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej”, towarzyszy nakaz respektowania i przychylności wobec właściwie ukształtowanych wiążących Polskę unormowań prawa międzynarodowego (art. 9). Konstytucja zakłada więc, że na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obok norm ustanowionych przez legislatora krajowego, obowiązują uregulowania kreowane poza systemem krajowych organów prawodawczych.
11. Z racji swej nadrzędnej mocy prawnej (art. 8 ust. 1) Konstytucja korzysta na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z pierwszeństwa obowiązywania i stosowania. Zagwarantowane w art. 91 ust. 2 Konstytucji pierwszeństwo stosowania umów międzynarodowych, które zostały ratyfikowane na podstawie upoważnienia ustawowego lub podjętego (zgodnie z art. 90 ust. 3) w trybie ogólnokrajowego referendum, przed ustawami nie oznacza analogicznego pierwszeństwa tych umów przed Konstytucją.

12. Koncepcja i model prawa wspólnotowego stworzyły nową sytuację, w której w państwie członkowskim obowiązują obok siebie dwa autonomiczne porządki prawne. Ich wzajemne oddziaływanie nie może być opisane w pełni za pomocą tradycyjnych koncepcji monizmu i dualizmu w układzie: prawo wewnętrzne – prawo międzynarodowe. Występowanie względnej autonomii obu porządków prawnych (krajowego i wspólnotowego) nie oznacza braku ich wzajemnego oddziaływania. Nie eliminuje też możliwości wystąpienia kolizji między prawem wspólnotowym a Konstytucją.
13. Kolizja, o której mowa wyżej, wystąpiłaby wówczas, gdyby doszło do nieusuwalnej sprzeczności między normą Konstytucji a normą prawa wspólnotowego – sprzeczności, której nie można wyeliminować przy zastosowaniu wykładni respektującej względną autonomię prawa europejskiego i prawa krajowego. Kolizja taka w żadnym wypadku nie może być rozwiązana przez uznanie nadrzędności normy wspólnotowej wobec normy konstytucyjnej. Nie mogłaby też prowadzić do utraty mocy obowiązującej przez normę konstytucyjną i zastąpienia jej normą wspólnotową ani do ograniczenia zakresu stosowania normy konstytucyjnej do obszaru nieobjętego regulacją prawa wspólnotowego. W takiej sytuacji Naród jako suweren, lub organ władzy państwowej konstytucyjnie upoważniony do reprezentowania Narodu, musiałby podjąć decyzję albo o zmianie Konstytucji, albo o spowodowaniu zmian w regulacjach wspólnotowych, albo – ostatecznie – o wystąpieniu Polski z Unii Europejskiej.
14. Sformułowana w dotychczasowym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasada wykładni prawa wewnętrznego „przyjaznej dla prawa europejskiego” ma swoje granice. W żadnej sytuacji nie może ona prowadzić do rezultatów sprzecznych z wyraźnym brzmieniem norm konstytucyjnych i niemożliwych do uzgodnienia z minimum funkcji gwarancyjnych realizowanych przez Konstytucję. W szczególności normy Konstytucji w dziedzinie praw i wolności jednostki wyznaczają minimalny i nieprzekraczalny próg, który nie może ulec obniżeniu ani zakwestionowaniu na skutek wprowadzenia regulacji wspólnotowych.
15. Wspólnoty i Unia Europejska funkcjonują, zgodnie z traktatami konstytuującymi te organizacje, na zasadzie i w obrębie kompetencji powierzonych przez państwa członkowskie. Sprawia to, że Wspólnoty i ich instytucje mogą działać tylko w zakresie przewidzianym przez unormowania traktatowe. Państwa członkowskie zachowują prawo do oceny, czy prawodawcze organy wspólnotowe (unijne) wydając określone przepisy prawa działały w ramach kompetencji przekazanych i wykonywały je zgodnie z zasadami pomocniczości (subsydiarności) i proporcjonalności. Przepisy wydane z przekroczeniem tych ram nie są objęte zasadą pierwszeństwa prawa wspólnotowego.
16. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (ETS) jest głównym, ale nie jedynym depozytariuszem uprawnień w zakresie stosowania traktatów w systemie prawnym Wspólnot i Unii Europejskiej. Dokonywana przez ETS wykładnia prawa wspólnotowego powinna mieścić się w zakresie funkcji i kompetencji przekazanych przez państwa członkowskie na rzecz Wspólnot, a także powinna korelować z zasadą pomocniczości. Wykładnia ta powinna być ponadto oparta na założeniu wzajemnej lojalności między instytucjami wspólnotowo-unijnymi a państwami członkowskimi. Założenie to generuje po stronie ETS powinność przychylności dla krajowych systemów prawnych, po stronie zaś państw członkowskich – powinność najwyższego standardu respektowania norm wspólnotowych.
17. Związanie sędziów polskich sądów i Trybunału Konstytucyjnego normami Konstytucji (art. 178 ust. 1 i art. 195 ust. 1) obejmuje także powinność zastosowania prawa wspólno-

towego wiążącego Rzeczpospolitą. Powinność ta jest prawnym następstwem ratyfikowania – w zgodzie z Konstytucją i na jej podstawie – umów międzynarodowych zawartych z państwami Wspólnot i Unii Europejskiej, które stanowią część wiążącego Polskę prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji). Elementem wspomnianych umów jest kompetencja ETS do dokonywania wiążącej wykładni prawa wspólnotowego, w szczególności poprzez odpowiedzi na pytania prejudycjalne (art. 234 TWE). Zwrócenie się przez polski sąd lub trybunał do właściwego organu wspólnotowego z pytaniem w sprawie ważności lub treści prawa wspólnotowego, które powinno być zastosowane zgodnie z ratyfikowanymi zobowiązaniami traktatowymi, nie koliduje też z art. 174 Konstytucji, w myśl którego „sądy i trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”.

18. W art. 188 Konstytucja określa kompetencje (pole kognicji) Trybunału Konstytucyjnego. Stosowanie art. 234 TWE ani tym kompetencjom nie zagraża, ani ich nie zawęża. Gdyby Trybunał Konstytucyjny zdecydował się wystąpić z pytaniem prejudycjalnym dotyczącym ważności lub treści prawa wspólnotowego, to uczyni to w ramach wykonywania kompetencji orzeczniczych określonych w art. 188 Konstytucji, i to tylko w przypadku, w którym zgodnie z Konstytucją miałby zastosować prawo wspólnotowe.
19. Bezpośrednie orzekanie o zgodności z Konstytucją RP konkretnych orzeczeń ETS, jak i wyinterpretowanej z tych orzeczeń „stałej linii orzeczniczej” nie należy do zakresu kognicji Trybunału Konstytucyjnego (art. 188 Konstytucji).
20. Zasada demokratycznego państwa prawnego (wyrażona w art. 2 Konstytucji) odnosi się do funkcjonowania państw, niekoniecznie zaś – organizacji międzynarodowych. Dotyczy to w szczególności tego elementu powyższej zasady, jakim jest konstrukcja podziału i równowagi władz: prawodawczej, wykonawczej i sądowniczej (art. 10 Konstytucji). Tym samym Trybunał Konstytucyjny nie może traktować tych zasad jako wzorca adekwatnego dla oceny rozwiązań ustrojowych w obrębie Wspólnot i Unii Europejskiej, w tym składu i kompetencji prawodawczych Rady.
21. Określone w polskiej Konstytucji wymogi formalne stanowienia prawa polskiego nie odnoszą się wprost do trybu i zasad stanowienia prawa wspólnotowego.
22. Zakres działania władzy ustawodawczej Rzeczypospolitej Polskiej ograniczony jest do terytorium państwa polskiego. Dlatego art. 308 TWE nie poddaje się kontroli pod względem zgodności z art. 95 ust. 1 Konstytucji, stanowiącym, że władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej sprawują Sejm i Senat.
23. Przepis art. 31 ust. 3 Konstytucji, określający warunki dopuszczalności stanowienia ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw w krajowym systemie prawa (w tym wymóg podstawy ustawowej i proporcjonalności ograniczeń), adresowany jest do ustawodawcy polskiego. Nieuzasadnione jest przenoszenie wprost wymagań wynikających z tego przepisu Konstytucji na płaszczyznę stanowienia norm pochodnego prawa wspólnotowego (art. 249 TWE). Nie wyklucza to możliwości oceny wspólnotowych unormowań prawnych, w tym rozporządzeń wspólnotowych w zakresie ich obowiązywania na terytorium Polski, pod kątem respektowania reguł wynikających z art. 31 ust. 3 Konstytucji.
24. Wyrażony w art. 83 Konstytucji obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej obejmuje swym zasięgiem także postanowienia ratyfikowanych umów międzynarodowych oraz rozporządzeń wspólnotowych (por. art. 87 ust. 1 i art. 91 Konstytucji).
25. Polski ustrojodawca może suwerennie regulować proces wyborów do organów władzy państwowej oraz organów wybieralnych samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej.

Nie jest natomiast funkcją polskiej Konstytucji normowanie wyboru organów Wspólnot i Unii Europejskiej; stanowi to materię umów międzynarodowych konstytuujących Wspólnoty i Unię Europejską (por. art. 190 TWE). Okoliczność ta nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu przez polskiego prawodawcę – w drodze ustawy zwykłej – samego przebiegu wyborów do Parlamentu Europejskiego na terytorium Polski. Unormowanie to musi uwzględnić zasadę traktatową, będącą konsekwencją istnienia obywatelstwa Unii Europejskiej, że czynne oraz bierne prawo wyborcze do PE na terytoriach wszystkich państw członkowskich służy wszystkim obywatelom europejskim, nie tylko zaś obywatelom państwa, na terenie którego odbywa się głosowanie. Regulacja ustawowa powinna ponadto uwzględniać konstytucyjną zasadę przychylności procesowi integracji europejskiej i współpracy między państwami.

26. Przyznanie, zgodnie z art. 19 ust. 1 TWE, czynnego i biernego prawa wyborczego w wyborach lokalnych obywatelom UE nieposiadającym obywatelstwa polskiego, lecz mającym miejsce zamieszkania w Polsce nie zagraża Rzeczypospolitej jako dobru wspólnemu wszystkich obywateli polskich (art. 1 Konstytucji) i nie stwarza niebezpieczeństwa dla jej niepodległości. Wspólnota samorządowa uczestniczy bowiem w sprawowaniu władzy publicznej o charakterze lokalnym, a w obrębie samorządu terytorialnego nie mogą być podejmowane rozstrzygnięcia czy inicjatywy dotyczące całego państwa (por. art. 16 Konstytucji).
27. Przyznanie cudzoziemcom będącym obywatelami UE czynnego i biernego prawa wyborczego w wyborach lokalnych nie jest też sprzeczne z art. 62 ust. 1 Konstytucji, gwarantującym obywatelom polskim prawo wybierania m.in. przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego. Wspomnianego prawa konstytucyjnego nie cechuje bowiem ekskluzywność rozumiana w ten sposób, że jeżeli Konstytucja przyznaje je wprost obywatelom polskim, to nie można go przyznać także obywatelom innych państw.
28. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową, rasę, płeć i inne cechy osobowe należy do podstawowego kanonu reguł prawa, tak międzynarodowego, jak i wewnętrznego. Polska zobowiązana jest przestrzegać tego zakazu z racji swej przynależności do ONZ i Rady Europy, w tym w szczególności ze względu na ratyfikację europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Ponadto zakaz ten stanowi prawną konsekwencję konstytucyjnej zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1) i został wprost wyrażony w art. 32 ust. 2 Konstytucji. W odniesieniu do kryterium płci zasada równego traktowania (i tkwiący w niej immanentnie zakaz dyskryminacji) została wyrażona wprost w art. 33 Konstytucji. Z tych względów zakazy dyskryminacji zawarte w art. 12 i art. 13 TWE nie wprowadzają – w porównaniu z art. 32 i art. 33 Konstytucji – nowości normatywnej.
29. Małżeństwo, jako związek kobiety i mężczyzny, uzyskało w prawie krajowym Rzeczypospolitej Polskiej odrębny status konstytucyjny na mocy art. 18 Konstytucji. Zmiana tego statusu byłaby możliwa jedynie przy zachowaniu rygorów trybu zmiany Konstytucji, określonych w jej art. 235; w żadnym wypadku nie mogłaby nastąpić w drodze ratyfikowanej umowy międzynarodowej.
30. Zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, sformułowany w art. 13 TWE, odnosi się do osób fizycznych (ewentualnie także ich organizacji), nie odnosi się natomiast do instytucji małżeństwa jako takiej.
31. Zakresy stosowania art. 191 TWE (rola partii politycznych w UE) i art. 13 Konstytucji (zakaz istnienia partii o cechach określonych w tym przepisie) są, co do zasady, rozdziel-

- ne. Pierwsze z powołanych unormowań nie może być bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich Unii. W tej sytuacji nie może wystąpić kolizja między tymi dwoma unormowaniami.
32. Określone w art. 33 TWE cele wspólnej polityki rolnej – w szczególności zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej – nie sprzeciwiają się wyrażonej w art. 23 Konstytucji zasadzie oparcia ustroju rolnego w Polsce na gospodarstwie rodzinnym. Kształtowanie zasad ustroju rolnego jest sprawą prawodawcy krajowego, któremu art. 33 TWE niczego wprost nie nakazuje ani nie zakazuje. Przeciwnie, wśród czynników, które powinny być uwzględniane przy realizacji wspólnej polityki rolnej, w art. 33 ust. 2 TWE wskazuje się szczególny charakter gospodarki rolnej wynikający ze struktury społecznej rolnictwa w poszczególnych państwach członkowskich.
 33. Przepis art. 105 TWE nie ma charakteru samowykonalnego, w związku z czym nie można mówić wprost o kolizji tego unormowania z art. 227 ust. 1 Konstytucji, który czyni centralnym bankiem państwa Narodowy Bank Polski, przyznaje mu wyłączne prawo emisji pieniądza oraz kompetencję ustalania i realizowania polityki pieniężnej, jak również obarcza go odpowiedzialnością za wartość polskiego pieniądza. Brak takiej kolizji nie wyklucza celowości i potrzeby rozważenia relacji między unormowaniami wspólnotowymi dotyczącymi Europejskiego Systemu Banków Centralnych, Europejskiego Banku Centralnego i wspólnej polityki pieniężnej (art. 8 i 105 TWE) a polską Konstytucją przed spodziewanym wprowadzeniem na terytorium Polski wspólnej waluty. Może to wymagać rozstrzygnięcia w trybie właściwym dla zmiany Konstytucji.
 34. Nieuzasadniona jest obawa, stanowiąca podstawę zarzutu naruszenia art. 21 ust. 1 Konstytucji, że gwarancje prawa własności w prawie UE, wywodzone z art. 6 ust. 2 TUE w związku z art. 17 Karty Praw Podstawowych, mogłyby być wykorzystane do prób podważenia praw majątkowych polskich obywateli na ziemiach zachodnich i północnych RP. Wspólnota Europejska nie ingeruje bowiem bezpośrednio w systemy prawa własności państw członkowskich, co jednoznacznie potwierdza art. 295 TWE. Prawo wspólnotowe nie może ograniczać swobody państwa członkowskiego w kształtowaniu własności na swoim terytorium, o ile tylko nie narusza zasady niedyskryminacji i nie wpływa w sposób nieproporcjonalny na korzystanie z posiadanych praw własności i rozporządzanie nimi. Uregulowania wspólnotowe nie mogą dotyczyć regulacji stosunków własnościowych będących następstwem II wojny światowej – zarówno ze względu na obowiązywanie zasady *lex retro non agit*, jak i ze względu na brak jednomyślnego przekazania przez państwa członkowskie do właściwości Wspólnot i Unii Europejskiej tego zakresu spraw.
 35. Powyższej oceny nie osłabia fakt, że art. 116 Ustawy Zasadniczej RFN reguluje niemieckie obywatelstwo osób pochodzących z terenów stanowiących obecnie polskie ziemie zachodnie i północne oraz że niektóre z tych osób formułują niekiedy oczekiwania względem mienia znajdującego się na tych ziemiach. Zasada poszanowania wspólnych tradycji konstytucyjnych w ujęciu art. 6 ust. 2 TUE bynajmniej nie wymaga respektowania wspomnianych oczekiwań. Niezależnie od tego, że wysnuwanie takich oczekiwań z art. 116 niemieckiej Ustawy Zasadniczej jest założeniem dowolnym, nieuzasadnione byłoby redukcje pojęcia wspólnych tradycji konstytucyjnych do konstytucji tylko jednego z państw Unii Europejskiej. Pojęcie to, choćby z racji jego literalnego ujęcia, musi uwzględniać zasady wspólne dla wielu systemów konstytucyjnych.

36. Niezależnie od oceny merytorycznej streszczonej w tezach 34 i 35, Trybunał Konstytucyjny nie jest władny do orzekania w sprawie konstytucyjności art. 17 Karty Praw Podstawowych. W postaci, w jakiej Karta ta została proklamowana w Nicei, ma ona dotychczas status bliższy naturze deklaracji niż aktu prawa; jej postanowienia nie mają charakteru prawnie wiążącego.
37. Decyzja ramowa Rady UE z 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW), ze względu na swą ogólność i kierunkowy tylko charakter jej dyspozycji, nie poddaje się kontroli zgodności z kategorycznie ujętym unormowaniem art. 55 ust. 1 Konstytucji RP. Oceny konstytucyjności art. 607t § 1 polskiego kodeksu postępowania karnego, służącego implementacji decyzji ramowej, Trybunał Konstytucyjny dokonał natomiast w wyroku z 27 kwietnia 2005 r., [P 1/05](#).

Przepisy Konstytucji RP i ustawy o TK

Konstytucja

[Preambuła] W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego - Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, [...] świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, [...] ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. [...]

Art. 1. Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 4. 1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 8. 1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej.

Art. 9. Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Art. 10. 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Art. 13. Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Art. 16. 1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.
2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Art. 18. Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 21. 1. Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia.
2. Wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowa-

niem.

Art. 23. Podstawą ustroju rolnego państwa jest gospodarstwo rodzinne. Zasada ta nie narusza postanowień art. 21 i art. 22.

Art. 25. [...] 4. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 33. 1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.

2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Art. 38. Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.

Art. 55. 1. Ekstradycja obywatela polskiego jest zakazana.

Art. 62. 1. Obywatel polski ma prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.

Art. 79. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

Art. 83. Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 87. 1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.

2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

Art. 89. 1. Ratyfikacja przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:

- 1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
- 2) wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
- 3) członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej,
- 4) znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
- 5) spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.

2. O zamiarze przedłożenia Prezydentowi Rzeczypospolitej do ratyfikacji umów międzynarodowych, których ratyfikacja nie wymaga zgody wyrażonej w ustawie, Prezes Rady Ministrów zawiadamia Sejm.

3. Zasady oraz tryb zawierania, ratyfikowania i wypowiedzania umów międzynarodowych określa ustawa.

Art. 90. 1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.

2. Ustawa wyrażająca zgodę na ratyfikację umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, jest uchwalana przez Sejm większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz przez Senat większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.

3. Wyrażenie zgody na ratyfikację takiej umowy może być uchwalone w referendum ogólnokrajowym zgodnie z przepisem art. 125.

4. Uchwałę w sprawie wyboru trybu wyrażenia zgody na ratyfikację podejmuje Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Art. 91. 1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.

2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

3. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Art. 95. 1. Władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm i Senat.

2. Sejm sprawuje kontrolę nad działalnością Rady Ministrów w zakresie określonym przepisami Konstytucji i ustaw.

Art. 101. 1. Ważność wyborów do Sejmu i Senatu stwierdza Sąd Najwyższy.

Art. 125. 1. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe.

2. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w

obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.

3. Jeżeli w referendum ogólnokrajowym wzięło udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania, wynik referendum jest wiążący.

4. Ważność referendum ogólnokrajowego oraz referendum, o którym mowa w art. 235 ust. 6, stwierdza Sąd Najwyższy.

5. Zasady i tryb przeprowadzania referendum określa ustawa.

Art. 174. Sądy i Trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 178. 1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

Art. 188. Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją,
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
- 3) zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami,
- 4) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- 5) skargi konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1.

Art. 190. 1. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

Art. 193. Każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Art. 195. 1. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji.

Art. 227. 1. Centralnym bankiem państwa jest Narodowy Bank Polski. Przysługuje mu wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej. Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza.

Art. 235. 1. Projekt ustawy o zmianie Konstytucji może przedłożyć co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów, Senat lub Prezydent Rzeczypospolitej.

2. Zmiana Konstytucji następuje w drodze ustawy uchwalonej w jednakowym brzmieniu przez Sejm i następnie w terminie nie dłuższym niż 60 dni przez Senat.

3. Pierwsze czytanie projektu ustawy o zmianie Konstytucji może odbyć się nie wcześniej niż trzydziestego dnia od dnia przedłożenia Sejmowi projektu ustawy.

4. Ustawę o zmianie Konstytucji uchwała Sejm większością co najmniej 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz Senat bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.

5. Uchwalenie przez Sejm ustawy zmieniającej przepisy rozdziałów I, II lub XII Konstytucji może odbyć się nie wcześniej niż sześćdziesiątego dnia po pierwszym czytaniu projektu tej ustawy.

6. Jeżeli ustawa o zmianie Konstytucji dotyczy przepisów rozdziału I, II lub XII, podmioty określone w ust. 1 mogą zażądać, w terminie 45 dni od dnia uchwalenia ustawy przez Senat, przeprowadzenia referendum zatwierdzającego. Z wnioskiem w tej sprawie podmioty te zwracają się do Marszałka Sejmu, który zarządza niezwłocznie przeprowadzenie referendum w ciągu 60 dni od dnia złożenia wniosku. Zmiana Konstytucji zostaje przyjęta, jeżeli za tą zmianą opowiedziała się większość głosujących.

7. Po zakończeniu postępowania określonego w ust. 4 i 6 Marszałek Sejmu przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej uchwaloną ustawę do podpisu. Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawę w ciągu 21 dni od dnia przedstawienia i zarządza jej ogłoszenie w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawa o TK

Art. 39. 1. Trybunał umarza na posiedzeniu niejawnym postępowanie:

- 1) jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne lub niedopuszczalne,
- 2) na skutek cofnięcia wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej,
- 3) jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał.

2. Jeżeli okoliczności, o których mowa w ust. 1, ujawnią się na rozprawie, Trybunał wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania.